

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
Atatürk University Journal of Faculty of Letters
Sayı / Number **65**, Aralık / December **2020**, 77-86

**MALTALILARIN “TÜRK” ALGISININ DİLSEL BAĞLAMDA
YANSIMASI**

Reflection of Maltese People’s *Turkish* Perception in the Linguistic Context

(Makale Geliş Tarihi: 08.05.2020 / Kabul Tarihi: 26.10.2020)

Gamze YÜCETÜRK KURTULMUŞ*

Öz

Türkler ile Maltalılar arasındaki ilişkinin tarihi, Osmanlı’nın güçlü bir imparatorluk olduğu Kanuni Sultan Süleyman dönemine uzanır. Bu dönemin özellikle Maltalılar için en fazla hafızalara kazınan olayı 1565’teki Malta Kuşatmasıdır. Ancak Maltalılardaki Türk travmasını yaratan tek olay bu kuşatma değildir. 16. yüzyılın büyük korsanı ve denizcisi Turgut Reis’in Malta ve Gozo’ya sıklıkla akınlar düzenlemesi de bu travmanın oluşumuna hiç şüphesiz etki etmiştir. Öyle ki Malta edebî ve kültürel yazınında Türkler üzerine söylenmiş pek çok söz bulunmaktadır. Maltalıların “Türk” algısı; tarihî, kültürel, dilsel alanlarda yansımalarını göstermeye devam etmektedir. Bu çalışmada Maltaca atasözleri, deyimler ve genel sözlükte geçen “Türk” sözcüğü ve bu sözcükle kurulan söz öbekleri incelenmiştir. Bunun yanı sıra içerisinde “Türk” sözcüğü bulunmayan fakat Türklerle ilgili olan söz öbekleri de ayrı bir başlık altında çalışmaya dâhil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Maltaca, “Türk” sözcüğü, atasözleri, deyimler, Maltalıların “Türk” algısı.

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, *Dr. Lecturer Ardahan University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric, Ardahan-Türkiye, gamzeyuceturk@ardahan.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6261-5858>.*

Abstract

The history of the relationship between the Turks and the Maltese goes back to the period of the Magnificent Sultan Suleiman, when the Ottoman Empire was a powerful empire. The most memorable event of this period, especially for Maltese, is the 1565 Malta Siege. However, this siege is not the only incident that creates the Turkish trauma of the Maltese. The frequent raids of Turgut Rais who was the great pirate and sailor of the 16th century, to Malta and Gozo and his looting these places contributed greatly to the formation of this trauma. In fact, there are many words about Turks in the Maltese literary and cultural literature. "Turkish" perception of the Maltese continues to show its reflections in historical, cultural and linguistic fields. In this study, Maltese proverbs, idioms and "Turkish" word in general dictionary and phrases formed with this word are researched. In addition, phrases that do not contain a "Turkish" word but are related to the Turks are included in the study under a separate heading.

Keywords: Maltese language, the word "Turkish", proverbs, idioms, Maltese People's "Turkish" Perception.

Giriş

Malta, coğrafi konumu sebebiyle tarih boyunca Fenikeliler, Araplar, Normanlar, İngilizler gibi birçok medeniyet ve milletin izlerini taşımıştır. Bu izlerin bazıları uzun hâkimiyet dönemlerinin birer sonucu olarak varlığını bugüne değin korumuştur. Ancak Malta tarihinde Türk hâkimiyeti söz konusu olmadığından iki millet arasında dinsel, dilsel ya da kültürel alanlarda doğrudan bir etkileşim gerçekleşmemiştir. Yalnızca Arapça sayesinde bu milletlerin dillerinde az sayıda ortak kelime bulunmaktadır. Buna karşın Türklerin Maltalıların zihinlerinde bıraktığı etki, söz varlığında kendisini derinden hissettirmiştir.

Toplumların yaşantı biçimi ve düşünceleri, en iyi şekilde sözcük hazinelerine yansır. Bu fikirden yola çıkarak Maltalıların "Türk" algısı; Maltaca atasözleri, deyimler ve genel sözlüklerin taranması yöntemiyle dilsel bağlamda incelenmiştir. Maltacada Türkler üzerine söylenmiş sözlerin ya da "Türk" kelimesine yüklenen anlamların dayanak noktası olabilecek, Maltalı-Türk karşılaşmasının en önemli olayı 1565 yılındaki Malta Kuşatmasından ve bu kuşatmanın öncesi ve sonrasındaki Maltalı ile Türkler arasında gerçekleşen tarihî olaylardan burada kısaca bahsetmek gerekmektedir.

Türklerin takımadadaki varlığı Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki Büyük Kuşatma olarak da bilinen Malta Kuşatmasına rastlar. Osmanlı ordusu, Malta'da St. John Şövalyeleri ile mücadele etmiştir. St. John Şövalyeleri, başlangıçta Kudüs'e gelen muhtaç durumdaki Hristiyan hacı adaylarına yardım etmek amacıyla 11. yüz-

yılda kurulmuş bir tarikattır. Müslümanların Kudüs’ü fethetmesiyle Akdeniz’e açılarak önce Kıbrıs’a daha sonra da Rodos’a yerleşmiştir (Öndeş, 2011: s.13-14). Osmanlılar tarafından 1522 yılında Rodos’tan sürülen St. John Şövalyeleri, Habsburg İmparatoru V. Şarlken’in hediyesi olan Malta takımadalarını 1530 yılında yurt edinmiştir. Böylece Şövalyeler, Akdeniz’in merkezinde konumlanmıştır (Öndeş, 2011: s.70; Castillo, 2006: s.51). Bu tarihten itibaren de St. John Şövalyeleri, Osmanlı Devleti’ne hem ticaret gemilerine saldırıp onları yağmalayarak hem de hac yolundaki Müslümanlara vurgunlar yaparak (Öndeş, 2011: s.76) büyük sorun çıkarmıştır. Bu sorunları ortadan kaldırmak ve orada tutulan Türk esirleri kurtarmak amacıyla nihayet 1565 yılında Kanuni Sultan Süleyman, Rodos’ta yendiği ve yaşamlarını bağışladığı Şövalyelerin kötülüklerine daha fazla göz yummayacağını dile getirerek Malta’nın alınması emrini vermiştir (Öndeş, 2011: s.79). Kırk üç yıl sonra Osmanlılarla Şövalyeler yeniden karşılaştığında Şövalyelerin başında Rodos kuşatmasını yaşamış Büyük Üstat Jean Parisot de la Valette (Akad, 2017: s.50) vardır.

Osmanlı Devleti’ne bağlılığı ve yetenekli bir denizci olmasıyla bilinen Turgut Reis, 1565 yılına değin Kanuni Sultan Süleyman’a Malta’nın alınması konusunda defalarca ısrarda bulunmuştur. Kendisi de 1540 yılından başlayarak Akdeniz’e her çıkışında birçok kez Malta ve Gozo adalarına saldırılar düzenlemiş, içme suyu ve erzak teminini sağlamak amacıyla buralara uğramadan geçmemiştir. Öyle ki 1551 yılında gemileriyle Sinan Paşa komutasındaki Osmanlı Donanmasına katılan Turgut Reis, o dönem St. John Şövalyelerinin yönetimindeki Trablusgarp’ı fethetme yolundayken önce Malta ve Gozo adalarına akınlar yapmış ve Gozo’nun nüfusunun tamamını -5000 ila 6000 civarında kişiyi- esir almıştır. Ardından da Trablusgarp’ı, Şövalyelerin elinden almıştır (Öndeş, 2011: s.70-71, 77; Uzunçarşılı, 1983: s.385; Castillo, 2006: s.55).

Turgut Reis, özelde Malta ve Gozo adalarına genelde Batı Akdeniz’e yaptığı baskınlarla Avrupalıların korkusu haline gelmişken dehasıyla da onları kendisine hayran bırakmıştır. Bu sebeple ona İslam’ın kılıcı, tüm zamanların en büyük korsan savaçısı, şüphesiz bütün Türk liderlerinin en yeteneklisi ve Akdeniz’in taçsız kralı (Dragut, 2020) gibi pek çok sıfat yakıştırılmıştır.

14 Ağustos 1551 yılında Trablusgarp’ın ele geçirilmesinin (Öndeş, 2011: s.50) ardından Şövalyelere karşı iki kez kazanılmış bir galibiyet varken, 1565 Mayıs’ında başlayan kuşatmanın yenilgiyle sonuçlanması yine de beklenen bir durumdur. Tarihçilere göre yaklaşık dört ay süren ve Eylül ayında son bulan kuşatmanın St. John Şövalyeleri’nin başarısıyla sona ermesinin pek çok sebebi bulunmaktadır. Bunlardan biri, geç kalınmış bir kuşatma olmasıdır çünkü Şövalyeler Malta’yı kısa sürede korunaklı bir hale getirmiş ve mükemmel bir donanmaya sahip olmuşlardır (Öndeş, 2011: s. 76; Uzunçarşılı, 1983: s.388). Diğeri, Kanuni’nin tavsiyesini dinlemeyerek Lala Mustafa Paşa ile Piyale Paşa’nın bölgeyi çok iyi bilen Turgut Reis’i beklemeyip kuşatmaya yanlış yerden başlamaları ve Turgut Reis gibi yetenekli bir komutanının ölümünün diğer komutanlar arasında iç çekişmelere yol açmasıdır

(Uzunçarşılı, 1983: s.389-390; Öndeş, 2011: s.105). Yenilginin bir başka sebebi, St. John Şövalyeleri'nin İspanya'dan yardım ve papanın desteğini almasıdır (Uzunçarşılı, 1983: s.390). Fransız tarihçi Fernand Braudel'in temel aldığı İspanyolca ve İtalyanca kaynaklara göre Şövalyeler Konseyi'nin toplantısında kayda alınan alarm raporundan, St. John Şövalyeleri'nin ocak ayından itibaren önlemlerini almaya başladıkları ve bu kuşatmanın onlara sürpriz olmadığı (Mallia-Milanes, 2015: s.2-3) anlaşılmaktadır. Aslında bu rapor, Turgut Reis'in Kanuni Sultan Süleyman'a Malta'nın alınmasına dair ısrarlarının ne kadar yerinde olduğunu göstermektedir. Şövalyelerin hazırlıklı oldukları bu kuşatmadan elde ettiği zafer ile komutanları Jean Parisot de Valette, Avrupa'daki saygınlığını arttırdığı gibi Malta halkının da güvenini kazanmıştır.

Büyük Kuşatma sonrasında 1614 yılının 6 Temmuz'una dek Türk akınları devam etmiş ancak söz edilen kuşatma kadar büyük etki yaratmamıştır.

Hem Osmanlıların Şövalyelere yaşattığı mağlubiyetler hem de Turgut Reis'in Malta ve Gozo adalarına yaptığı saldırıların Maltalılar üzerindeki derin etkisi, onların Türklerin tarihinde çok fazla konu edilmeyen Büyük Kuşatmaya ve diğer yıllardaki Türk akınlarına verdikleri önemden anlaşılmaktadır. Bu önemi de yayınlanmış çok sayıda bilimsel ve edebi eser, düzenlenen sempozyumlar ve Türklere dair efsaneleri ile göstermektedirler. Bu makalede ise "Türk" sözcüğünün sözlük anlamları ve Türklerle ilgili söz öbekleri, deyim ve atasözleri incelenerek Maltalıların "Türk" algısı dilsel bağlamda ele alınacaktır.

1) Sözlük Maddesinde "Türk" Sözcüğü: Aquilina'nın (1987: s. 1466) iki ciltlik Maltese-English sözlüğünün ikinci cildinde yer alan "Tork" (Türk) madde başında sözcüğün ilk anlamının (Türk milleti ve Türk dili) dışında kazandığı anlamlar ve yine bu sözcükle kurulan, deyim grubuna girmeyen söz öbeklerine burada yer verilecektir. "Tork" madde başının alt maddeleri olan söz öbeklerinde "Tork" ve "Torok" şeklinde iki kullanım görülecektir. İlki kelimenin tekil (Türk) haliyken ikincisi çoğul (Türkler) halidir.

a) Bandieri Torok: Türk bayrakları ya da Türklerin bayrakları.

b) Bastimenti Torok: Türk gemileri ya da Türklerin gemileri.

c) Helwa tat-Tork: Türk lokumu.

d) Iswed Tork: Türk siyahı. Sözlükte bir Türk kadar siyah anlamında kullanılan bu söz öbeğinin yanlış bir kullanım olduğu belirtilmiştir. Türk yerine aslında koyu tenli Berberi ya da Faslılar için kullanıldığı bilgisi de eklenmiştir. Bu yanlış kullanım, yakın yüzyıla dek Kuzey Afrikalı veya Türk olsun herhangi bir Müslümanın Maltalılar gözünde aynı görülmesinden kaynaklı olabilir. Ayrıca Osmanlı yönetimindeki Kuzey Afrika bölgesinde hüküm süren Turgut Reis gibi Türk denizcilerin,

kendi korsan gemilerinde veya filolarında Afrikalıları bulundurmalarının bu kullanıma yol açması da muhtemeldir. “Siyahi” ile “Türk” sözcüğünün birbirinin yerine kullanılmasına ilişkin daha başka örnekler ileriki başlıklarda görülecektir.

e) Kafè Tork: Türk kahvesi

f) it-Tork tat-Tarağ: Motamot çevirisi “Merdiven Türkü” olan bu ifade, genellikle merdiven köşesinde yer alan kireçtaşından yapılmış bir Türk çehresine işaret eder. 40-60 cm boyutunda, sarıklı siyahi bir adamı andıran heykel, Malta evlerini süslemede popülerdir (Tork, 2020). Bu heykelin kullanım amacı ise çocuklara onları Berberi bölgesine götürebilecek bir Türk ile karşılaşmaya hazırlıklı olmaları gerektiğini hatırlatmaktır (Attard, 2015: s.27). Türklerin Malta ve Gozo’ya yaptığı akınlarda halktan çok fazla kişi kaçırılıp esir alındığından çocukların bu heykellerle Türk korkusu canlı tutulmaya çalışılarak ailelerinden uzaklaşmamaları sağlanmak istenmiştir. Attard’ın Berberi bölgesi olarak bahsettiği, o dönem Osmanlı toprağı olan Kuzey Afrika (Cezayir, Trablusgarp ve Tunus) ülkeleridir ve kaçırılanlar genellikle bu ülkelere götürülmüştür.

g) Ipejjeq daqs Tork: Sigara tiryakisi

h) Qağhad la Torka: (Türk usulü) çömelmek

i) Bur it-Tork: “Türk Çayırı/Merası” anlamındaki bu ifade, Hax-Xluq – Sigġiewi’de bulunan bir yerin adıdır.

i) Tork: 1) Yeni doğmuş bebek için kullanılır. Henüz vaftiz edilmediği için Hristiyan değil, bir Türk olarak kabul edilir. Sözlükteki bu tanımlamadan görüldüğü üzere Maltalılar Hristiyan olmayan kişi için başka bir din ismi kullanmak yerine, özellikle Türk sözcüğünü seçmişlerdir. Hatta Maltalılar, Allah’a inanmayanları da “Türk” sözcüğüyle tanımlamışlardır. 2) Bir gemicilik terimi olarak kayıkların ilk paraçolünün (Maltaca: Makkarunetta, İngilizce: knee) üst kısmı. 3) Bir balık bilimi terimi olan ve Maltacada gorbell/gurbell/ğharab (Arap) / ğharbi (Araplar) eş anlamlı kelimeleri de bulunan Eşkina balığı; Lhudi (Yahudi) ile aynı anlama gelen Çırçır balığı anlamlarında kullanılmıştır.

Yukarıdaki söz öbeklerinin hepsi Aquilina’nın sözlüğünün “Tork” (Türk) maddesi altında verilmiştir, ancak sözlükte yer almayan bazı söz öbeklerine de bu başlık altında incelemek uygun olacaktır.

a) it-Tork it-Tiben: Çiftçilerin kullandığı bostan korkuluğuna verilen isimdir. “Korkuluğu Türk’e benzer şekilde yaptıklarından hasır işi Türk ya da samandan Türk olarak adlandırmışlardır” (Attard, 2015: s.27). Bu ifade, Türklerin Maltalılar gözünde korku duygusunu ya da korkunç bir görünümü çağrıştırdığı gibi tarlanın ortasında öylece durarak göstermelik bir korku salmasından ötürü Türklerle alay etme amaçlı mecazi bir kullanım da olabilir.

b) İc-Ĉimiterju tat-Torok: “Türk Mezarlığı” anlamındaki bu yer, Malta adasının Marsa şehrinde bulunmaktadır. Osmanlı Padişahı Abdülaziz’in daha önceki Müslüman mezarlığının yerini alması amacıyla bu mezarlığı 1873-1874 yıllarında inşa ettirdiği bilinmektedir. 1873 yılına ait yerel bir gazetenin duyurusunda mezarlıktan Mahomedan Cemetery (Müslüman Mezarlığı) olarak bahsedilir. Maltalı mimar Emanuele Luigi Galizia’nın imzasını taşıyan (Thake, 2016: s.222-223) bu mezarlığın hemen bitişiğinde 1879 yılında inşa edilmiş bir Yahudi mezarlığı bulunmaktadır. Malta’nın bir dönem vali vekili görevinde bulunan Sir Harry Luke, bu iki mezarlığın yan yana olmasını “Arapların ve Yahudilerin bir arada barış içinde uzandıkları Dünyadaki tek yer” (Gauci, 2009: s.143) sözleriyle değerlendirirken Avrupalıların Araplarla Türkleri tek bir millet gibi düşündükleri bir kez daha görülmektedir.

c) Misrah it-Torok / il-Misrah tat-Torok: “Türklerin Meydanı” anlamındaki bu yer, Gozo’da “Gelmus tepesi ile Għasri köyü arasında bulunan geniş bir ovadır. Halk geleneğine göre, kale kuşatılırken görevde olmayan Türk askerleri dinlenmek için burada kamp kurarlardı” (Attard, 2015: s.26).

d) Triq l-Iżbark tat-Torok: Malta’da Birzebbuga kasabasında bulunan bu caddenin ismi, “Türklerin karaya çıkma caddesi” anlamına gelir.

e) Qisu Tork / Qisha Tork: “Koyu tenli bir adam ya da kadın genellikle Türk’e benziyor, Türk gibi görünüyor ifadesiyle anılırdı” (Attard, 2015: s.27).

2) Deyim ve Atasözlerinde “Türk” Sözcüğü:

a) Min jagħmel jahmel, jghid it-Torok: “Kim katlanmak zorunda olacağı bir şey yaparsa Türk der” şeklinde çevrilebilecek bu atasözü, “kötü ya da yanlış bir şey yapan kişinin sonuçlarına katlanmak zorunda kalacağını” (Kliem ix-Xiħ: Ġabra ta’ Idjomi u Qwiel, 2020) ifade eder.

b) Xemx u xita, tgħammed / twieled Tork: “Yağmur yağarken güneş çıkarsa bir Türk vaftiz edilir/doğar” anlamındaki bu atasözü bir olayın nadir yaşandığına işaret eder. Agius (2004: s.198), atasözünün twieled Tork biçiminin Türk’ün nadiren doğmadığı düşüncesiyle yanlış bir söyleyiş olduğunu, doğrusunun tgħammed Tork (bir Türk vaftiz edilir) biçiminde olduğunu belirtir. Bu atasözünün İx-xita wix-xemx qed jitgħammed Lhudi biçimi de bulunmaktadır (Aquilina, 1961: s. 23). “Yağmur ve güneş aynı anda bulunduğu bir Yahudi vaftiz edilir” anlamındaki biçiminde ise Türk yerine Yahudi’nin vaftiz edilmesinin nadirliği vurgulanmıştır.

c) Haqq it-Torok ya da sadece it-Torok!: Motamot çevirisi “Türk adaleti” ya da “Türkler” olan bu deyim, Türkçede “Lanet olsun Türklere” şeklinde karşılık bulur. Maltalıların tahammülsüzlüklerini, sabırsızlıklarını gösterir bir haykırma ifadesidir (Aquilina, 1987: s.1466).

d) it-Tork tal-Lampa: Çirkin olduğunu düşündüğümüz kimseyi tanımlama ifadesidir. “Türk lambası kadar çirkin” şeklinde kullanılabilir. Bugün “hala birçok

Maltalının evinde yataklarının yanı başında Türk biçimi lambalar bulunmaktadır” (Agius, 2004: s.140). Söz konusu lamba, Türkiye’de otantik mozaik lamba olarak bilinen türdür.

e) Mela jien xi Tork, jew?: Bir gruptan dışlanmayı ifade eden “yoksa ben Türk müyüm?” anlamında bir deyimdir. Bu deyim “yoksa ben siyahi miyim?” anlamına gelen Mela jien iswed? (Saliba, 2013: s.24) biçimi de bulunmaktadır. Burada siyahi anlamındaki “iswed” kelimesi ile “Tork” kelimesinin bir kez daha birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir.

f) Ghassa Torka: Teyakkuzda olmayı hakkıyla yapamayan, yalandan, sahte muhafız anlamında kullanılan “Türk muhafızı” deyimini ile ilgili olarak Teuma (2010: s.24), eski bir ifade olduğundan, muhtemelen Büyük Kuşatma zamanında ortaya çıktığından söz eder. Türklerin St. John Şövalyelerinin ve Maltalıların düşmanı olduğu için onlara dair her şeyin de çirkin ve hakir görüldüğünü belirtir.

g) Harir Ottoman / Tork: Maltalı kadınların “ghonnella” adında bir tür baş örtüsü taktığı dönemde zenginlerin başörtüsünün ipeğine “Fransız ipeği” denilirken fakirlerinki “Osmanlı/Türk ipeği” (Agius, 2004: s.142) olarak adlandırılmıştır.

h) Xit-Torok trid?: “Ne istiyorsun Tanrı aşkına?” (Aquilina, 1987: s.1466) anlamına gelen bir deyimdir.

i) il-Hofra tat-Torok: “Biri il-Wied ta’ l-Infern, diğeri Wied il-Ghasri adındaki Gozo’da bulunan bu iki vadide olduğu gibi bir vadinin kayalarında oluşan doğal çukur” (Aquilina, 1987: s. 1466) için “Türklerin Çukuru” anlamındaki bu deyim kullanılır. Muhtemelen bu isim, “Türk istilacıların bu büyük kaya oyuklarını gizlenme yeri olarak kullanmasından” (Attard, 2015: s.23) ötürü verilmiştir.

i) U t-Torok! Ara xi ġrali!: “Aniden bir sorun belirlediğinde ya da birisinin başına bazı talihsizlikler geldiğinde söylenen Türkler aşkına! Başıma gelene bak!” (Attard, 2015: s.27) anlamında bir ifadedir.

3) İçerisinde “Türk” Sözcüğü Geçmeyen Ancak Türklerle İlgili Olan Söz Varlığı

a) Armat sa snienu: Türklerden geldiği düşünülen bu deyim, “dişlerine kadar silahlı” anlamında olup Türklerin savaşıma giderken ağızlarında bıçak bulunması (Agius 2004: 140) sebebiyle söylenmiştir. “Aynı zamanda bir mesleği yapmak için gerekenden fazla donanımına sahip olan bir kimseyi tanımlamada kullanılır” (Armat sa’ snienu, 2020)).

b) Il-Ponta ta’ Dragut: Büyük Kuşatma sırasında Osmanlı Donanmasına destek amacıyla Malta’ya gelen Turgut Reis’in kısa bir süre sonra ölümüne sebep olacak bir şarapnel parçasının başına isabet etmesi sonucu yaralandığı yer olarak tahmin edilen il-Ponta ta’ Tigné’nin bilinen diğer ismidir (Morana, 2014: s.219). Coğrafi bir terim olan “ponta” kelimesi, “dağlık burun, çıkıntı” anlamında (Aquilina,

1987: s.1069) olduğu için Türkçede “Turgut Burnu” olarak karşılık bulur. Bu yer, günümüzde Malta’nın en gözde ve aktif yerlerinden Sliema’da bulunmaktadır.

c) II-Hağra ta’ Dragut: Turgut Reis, diğer Türk korsanları gibi hem oraya akın düzenlemek hem de su ihtiyacını karşılamak için Gozo’ya birçok kez ayak basmıştır. Turgut Reis’in su ihtiyacını özellikle Ghajn Barrani (Yabancıların Kaynağı/Pınarı) adlı bir kaynaktan giderdiği ve bu kaynağın olduğu yerde büyük bir kayanın dibinde dinlenmeyi alışkanlık edindiği (Attard, 2015: s.22) için bu kayaya “Turgut’un Taşı” denilmiştir.

d) II-Ġebbla tal-Halfa: İsmi, “Yemin Dağı/Kayası” anlamına gelen bu yer, Gozo kıyısının yakınında metruk, kalker bir adacıktır. Gozo efsanesine göre, adacığın ismi Turgut Reis ile ilişkilendirilir. Şöyle ki Turgut Reis’in 1544 yılındaki Gozo akını sırasında kardeşi ölmüştür ve cesedi ona verilmemiş, gözlerinin önünde yakılmıştır. Türkler adayı terk etmek üzere kadirgalarına bindiklerinde Turgut Reis, büyük bir kayanın önünde durarak oraya çıkmış ve Gozo’ya tekrar geleceğine ve halkını yok edeceğine dair yemin etmiştir (Attard, 2015: s.25).

e) Parata: Kelime, “geçit töreni” (parade) anlamındadır ve Karnaval Pazarının sabahında açılış dansı olarak sergilenen bir kılıç dansıdır. Bu dans, 1565 yılındaki Büyük Kuşatmada St. John Şövalyeleri’nin Türklere karşı elde ettikleri zaferin anısını kutlamak amaçlı yapılır. 10’ar kişilik iki grubun iç içe daireler oluşturduğu ve gruplardan içtekinin Türkleri, dıştakinin Şövalyeleri temsil ettiği Parata dansında her dansçı sağ elinde kılıç sol elinde kalkan tutar. İçteki grup asla hareket etmez ve yüzleri dış gruptaki dansçılara dönüktür. Dış grubun kılıçları sürekli X şeklinde iç grubun başlarının üzerinde durur ve dans, Türkleri temsil eden grubun diz çökmesi ile Şövalyeleri temsil eden gruptan bir kişinin omzunda Malta’yı temsil eden küçük bir kızın yükselmesiyle son bulur (Pullicino, 1994: s.190, 198). Bu dansa Şövalye yönetimi boyunca büyük önem verilmiş ve o dönem köylüleri arasında yaygın olan “Parata yoksa Karnaval da yok” sözü (Camilleri, 2015: s.133-134) dansın önemini göstermiştir.

SONUÇ

İncelenen sözlüklerden ortaya çıktığı üzere Maltalıların Türkler hakkında söylediği pek çok ifade ve sözcük bulunmaktadır. Bu ifadelerin ortaya çıkmasına sebep olaylar ise iki milletin 16. yy. ilişkilerine dayanmaktadır. Maltalıların Türklerle bu yüzyılda tanışması St. John Şövalyeleri ile olmuştur. Şövalyelerin lideri ve komutanı konumundaki Büyük Üstat Jean de la Valette’in Rodos’tan sürüldüğü gün hafızasından silinmemiş, Osmanlılara karşı beslediği intikam ve nefret duygusu bütün askerlerini ve halkını sarmıştır. Öyle ki bu duyguların coşkusuyla Büyük Kuşatma’da kazanılan zafer, yüzlerce yıldan beri tarihlerinde önemli bir olay olarak gelecek nesillere aktarılmaya devam etmektedir. Kuşatmanın konu edilerek Türk yenilgisinin gösterildiği parata dansına özellikle Şövalyeler döneminde çok önem verilmiştir. Aynı şekilde Kuşatma sonrası kurulan Valletta şehrindeki Büyük Üstad’ın

sarayı olan Grandmaster’s Palace’taki bir salonun fresklerinde 1565’teki Osmanlı’nın Malta Kuşatması anlatılır. Maltalılar bu zaferlerini Victory Day ya da Il-Bambina (Bebek Meryem) adı altında her yıl 8 Eylül günü kutlamayı sürdürmektedirler.

Malta’da bir Türk hâkimiyeti olmamakla beraber Maltacaya geçmiş Türkçe sözcüğe de rastlanmamıştır. Ancak Maltalıların Büyük Kuşatmada elde ettikleri zafere rağmen kuşatma öncesi ve sonrasındaki Türk akınlarından kalan travmaları, söz varlığına korku ve nefret duygularıyla yansımıştır. Onların gözündeki Türk imajı, söz varlığına her zaman “Türk” sözcüğüyle değil bazen de “Turgut Reis”, “Osmanlı”, “siyahi” ya da “Müslüman” sözcükleriyle yansımıştır.

Maltalılar için Müslüman demek Türk demektir. Bu iki kavramın iç içe geçmesinin muhtemel bazı sebepleri vardır. Biri, o dönem Osmanlı toprakları içerisinde bulunan Kuzey Afrika’daki Müslüman yerli halkın Maltalıların gözünde Türk olarak görülmesidir. Diğeri, güçlü bir imparatorluk olan Osmanlı’nın -zor durumdaki Müslüman ülkelerin yardımına koşmasından ötürü- Hristiyan Akdeniz ülkeleri tarafından Müslümanların koruyucusu olarak düşünülmesidir. Sözü edilen ihtimaller dâhilinde Türklerin Müslümanlığın simgesi haline gelmesi anlaşılır bir durumdur. Aynı şekilde Türklerin siyahi olarak görülmesi Kuzey Afrika yerlileriyle karıştırılmaları sebebiyle olsa gerektir.

Turgut Reis’in isminin geçtiği ya da onunla ilgili hikâyesi olan yer adları, özellikle Malta takımadalarından biri olan Gozo’da azımsanmayacak sayıda. Aslında bu durum, Maltalıların gözündeki olumsuz Türk imajına rağmen Turgut Reis’in dehası ve yeteneğinden ötürüdür çünkü onun bilhassa Gozo halkında saygın bir yer edindiği düşünülebilir. Turgut Reis ile ilgili olumsuz bir sözcüğe rastlanmamışken Türkleri tanımlamada kullanılan en yaygın sözcüklerin “dinsiz”, “siyahi”, “gaddar” ve “korkunç” olduğu göze çarpmaktadır.

Bu çalışmada yalnızca Türklerle ilgili söz varlığı incelenmiştir. Bu yüzden başka bir çalışma konusu olabilecek kapsamdaki Maltalıların Türklere dair efsaneleri, hikayeleri ya da şiirleri ele alınmamıştır. Ancak yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda Malta’nın edebi ve kültürel yazınında Türklerin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Kaynakça

- Agius, Albert W. (2004). *Qwiel, Idjomi, Laqmijiet Maltin u trufijiet ohra*. Malta: BDL Books Ltd.
- Akad, Mehmet Tanju (2017). *Bir Savaş Nasıl Kaybedilir? Selçuklu, Osmanlı Tarihinde Askeri Hatalar*. İstanbul: Kitap Yay.
- Aquilina, Joseph (1987). *Maltese-English Dictionary*. Vol. 2. Malta: Midsea Books Ltd.
- (1961). “Maltese Meteorological and Agricultural Proverbs”. *Journal of Maltese Studies*, Sayı: 1, s. 1-80.

- Attard, Anton F. (2015). "The Lore of Turkish Raids on Gozo". *The Gozo Observer*, Sayı: 32, s. 21-27.
- Camilleri, Joseph C. (2015). *A Taste of Maltese Folklore: Tradition and Heritage*, Malta: BDL Books Ltd.
- Castillo, Dennis (2006). *The Maltese Cross – A Strategic History of Malta*. Amerika: Greenwood Publishing Group.
- Gauci, Matthew (2009). "New Light on Webster Paulson and his architectrual idiosyncrasies". *Proceedings of History Week*, s. 137-149.
- Mallia-Milanes, Victor (2015). "The Siege of Malta, 1565, Revisited". *Storja 2015*, s. 1-18.
- Morana, Martin (2014). *Biex il-Kliem Ikun Sew: Glossarju Enċiklopediku dwar Tradizzjonijiet-Toponomi-Termini Storiċi Maltin*. Malta: Best Print.
- Öndeş, Osman (2011). *Kanuni'nin Amiralı Turgut Reis'in Son Seferi Malta Kuşatması*. İstanbul: Timaş Yay.
- Pullicino, Ġuże Cassar (1994). "Folklore". Henry Frendo, Oliver Friggieri (Ed.). *Malta: Culture and Identity*. (s. 181-204). Malta: Ministry of Youth and the Arts.
- Saliba, Charles Daniel (2013). *Idjomi Maltin: għal studenti għaqlin*. Malta: BDL Books Ltd.
- Teuma, Edmund (2010). *Il-Malti tal-Idjomi*. Malta: Klabb Kotba Maltin.
- Thake, Conrad (2016). "Envisioning The Orient: The New Muslim Cemetery in Malta". *Muqarnas: An Annual on the Visual Cultures of the Islamic World*. Leiden & Boston: Brill, Sayı: 33, s. 221-251.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1983). *Osmanlı Tarihi: İstanbul'un Fethinden Kanunî Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar. C. 2*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İnternet Kaynakları

- Dragut. 23 Nisan 2020 tarihinde <https://en.wikipedia.org/wiki/Dragut> adresinden erişildi.
- Armat sa' snienu. 24.04.2020 tarihinde <http://www.ilmiklem.com/encyclopedia/armat-sa-snienu/> adresinden erişildi.
- Tork. 23 Nisan 2020 tarihinde <https://kliemustorja.com/t> adresinden erişildi.
- Zarb, Tarċisio. "Kliem ix-Xiħ: Ġabra ta' Idjomi u Qwiel". 24 Nisan 2020 tarihinde http://kitbietna.weebly.com/uploads/5/7/3/7/5737040/fuljett_idjomi_f3.pdf adresinden erişildi.